

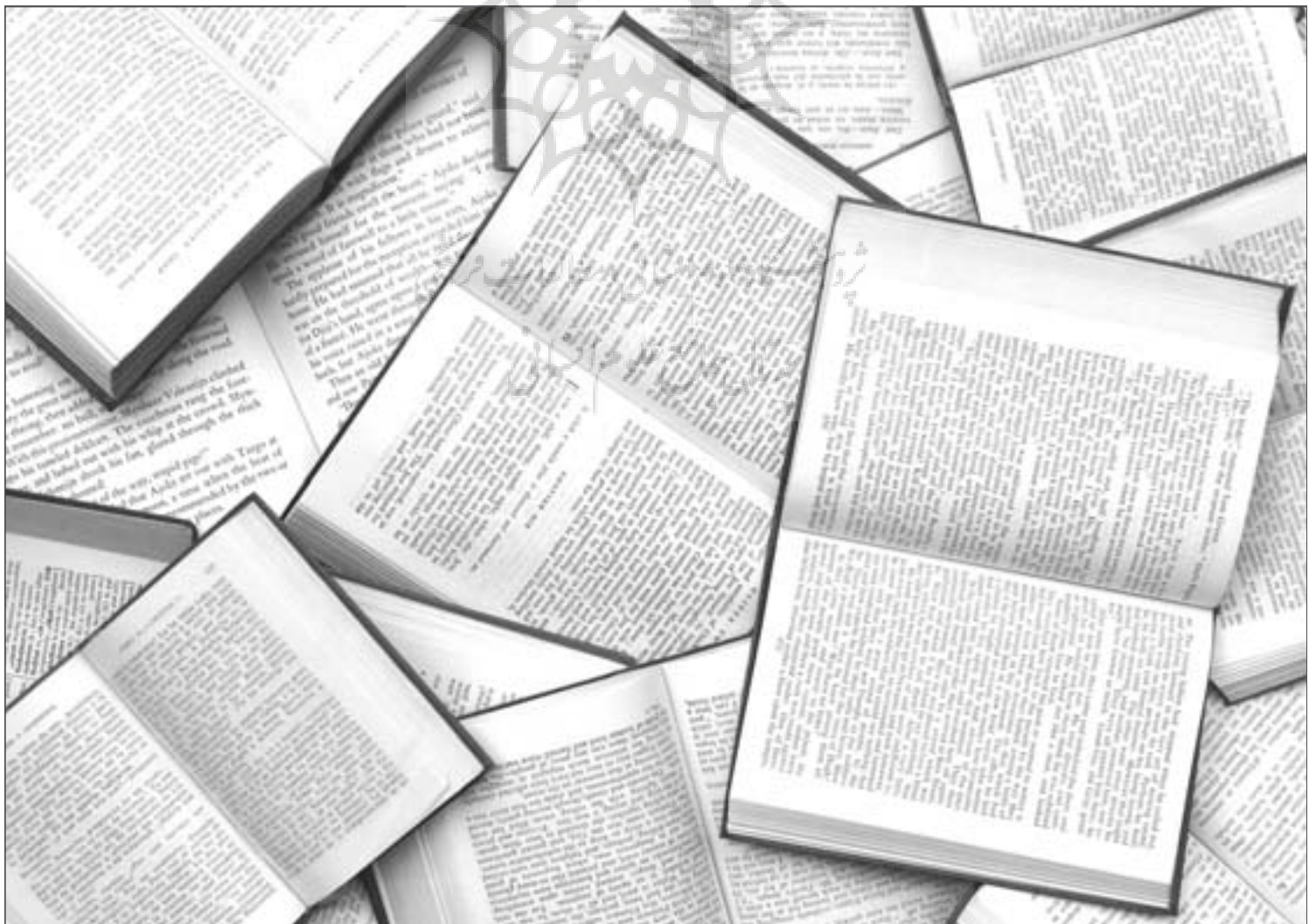
آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهای در حال توسعه

□ تالیف: کاترین ای. جانسون

مدرسه عالی مطالعات اطلاع‌رسانی، دانشگاه ویسکانسین - میلواکی، ایالات متحده

□ ترجمه: فاطمه عبدی کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

و فاطمه مهدی فرکارشناس کتابداری و اطلاع‌رسانی

خلاصه

این مقاله به نشریات خاص در زمینه آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهای در حال توسعه پرداخته و مقالات مختلفی که در سطح بین‌المللی در این رابطه منتشر شده است، مرور نموده و به تفسیر آن‌ها می‌پردازد. مقالات منتشر شده در این زمینه نشانگر آن است که این موضوع مورد توجه بسیاری از خوانندگان آنها و نیز

دست‌اندرکاران تهیه نشریات کتابداری از زمان آغاز به کار آن بوده است. در تاریخ انتشار نشریات چند مسئله همواره مورد توجه بوده است. به عنوان مثال ارتباط برنامه آموزشی LIS با کشورهای در حال توسعه، وابستگی به الگوهای آموزشی و تحصیلی غرب، پایین بودن منزلت این شغل و نیاز به بهینه‌سازی و ارتقاء مهارت‌های کتابداران و

دیگر دست‌اندرکاران اطلاع‌رسانی در مواجهه با چالش‌های جامعه اطلاع‌رسانی از این قبیل هستند. مقالات موجود در این شماره به برخی از همین موضوعات پرداخته و بعلاوه بر مسئله نیاز به آموزش‌های LIS برای آماده‌سازی فارغ‌التحصیلان و مشارکت بیشتر آنها در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای خود تأکید می‌نماید.

مقدمه

انگیزه من در پرداختن به این مسئله بخصوص، ریشه در تجربه شخصی خودم در کار با کتابداران در کشور مغولستان زمانی که در سال ۱۹۹۸ به عنوان یکی از داوطلبان سازمان ملل و سپس به عنوان محقق برای تحقیقات دکتری خودم در سال ۲۰۰۲ به این کشور سفر کردم ریشه دارد. جانسون (۲۰۰۷، Jahnson). اگرچه کتابدارانی که من در مغولستان ملاقات کردم همگی با انگیزه و علاقمند به پرورش مهارت‌های خود بودند، متأسفانه فرصت‌های چندانی برای این امر نداشتند و البته علت آن هم کمبود منابع لازم در این کشور بسیار فقیر است.

شوروی چندین مهم بنظر نمی‌رسید. تنها تعداد بسیار اندکی از کتابداران توانسته‌اند در دوره‌های ۲ تا ۳ هفته‌ای خارج از کشور یا دوره‌های کوتاهی که در دانشگاه اروپای مرکزی در بوداپست برگزار می‌شود، شرکت کنند. سازمان‌های بین‌المللی کارگاه‌هایی را در مغولستان برگزار می‌نمایند تا کتابداران بتوانند با اطلاعات مربوط و تئوری‌های جاری در زمینه حرفه‌آشنایی پیدا کنند. با این حال هیچ تلاش در زمینه ارزیابی مجدد کل سیستم کتابداری و آموزش‌های کتابداران به منظور مرتبط‌تر ساختن آنها با نیازهای اطلاعاتی کشور انجام نشده است. می‌خواستم بدانم آیا این وضعیت در دیگر کشورهای در حال توسعه نیز وجود دارد یا خیر به همین دلیل تیمی را برای شرکت در جلسه سالانه انجمن کتابداری در سال ۲۰۰۶ و نیز انجمن کتابخانه‌ها و علوم اطلاع‌رسانی (ALISE) تشکیل دادم که مرکب از کسانی بود که در ارایه دوره‌های LIS مشارکت فعال داشته و دارای تجربه بودند.

بزودی در بحث‌های تیمی گروه مشخص گردیده کشورهای دیگر نیز با همین گونه مشکلات روبرو بوده و اینکه یافتن راه حل مناسب برای آنها کاری بس دشوار است. البته نشانه مثبت این بود که افراد با استعداد بسیاری برای این کار وجود داشتند. مقاله‌های مطرح شده در این مورد در واقع مباحث آغاز شده در سان آنتونیو را ادامه داده و نشان می‌دهند که بسیاری از مسائلی را که من در مغولستان با آن مواجه شدم، مثل ارتباط برنامه آموزشی و عدم حمایت دولت، در حقیقت در بسیاری کشورهای در حال توسعه مشترک هستند. مسایل مربوط به تحصیل و آموزش LIS در کشورهای در حال توسعه و تازه استقلال یافته از همان ابتدای امر در این نشریه منعکس گردیده است.

بخش اول مقاله حاضر به خلاصه‌سازی مسایل و روال‌های مربوطه و نحوه تکامل آنها طی دهه‌های اخیر می‌پردازد. در بخش دوم نیز موارد کمک به این بحث مطرح گردیده است.

بررسی مقالات گذشته

سردبیر نشریه کتابداری بین‌المللی آقای جورج شندلر (George Chandler) در شماره آغازین این نشریه در سال ۱۹۴۹ توجه چندانی به مسئله کشورهای در حال توسعه ننموده است. اگرچه در آن زمان هیچ اشاره مستقیمی به گستره و تأکید این نشریه نشده است و بنظر می‌رسد که در شماره اول تأکید و توجه اصلی بر ایجاد مجاری برای معرفی نشریات مرتبط منتشره از سوی سازمان‌های دست‌اندرکار کتابداری در سطح ملی و بین‌المللی بوده است. گزارش‌های مختلفی از سوی سازمان‌های بین‌المللی نظیر یونسکو، فدراسیون بین‌المللی انجمن‌های کتابداری و کتابخانه‌ای فنی دانشگاه‌ها و نیز انجمن‌های مختلف کتابداری ملی ارایه گردیده است. مسلماً تأکید عمده در همه این گزارش‌ها بر کتابداری بین‌المللی و شرح فعالیت کتابخانه‌های کشورهای مختلف از جمله کانادا، نیوزلند، هند، افریقای جنوبی و ژاپن بوده است و در مورد

کشورهای در حال توسعه تنها اشاره مختصری وجود داشته است.

با این همه در تایخچه انتشار این نشریه مقالاتی هم وجود دارد که به وضعیت آموزش کتابداری در کشورهای در حال توسعه پرداخته باشند. پروفیسور محمد امان در مقاله خود در مورد کتابداری بین‌المللی در سال ۱۹۶۹ بخشی را دارد که به آموزش کتابداری اختصاص یافته است. او در این بخش به برنامه جدید آموزش کتابداری در نیجریه می‌پردازد که طی آن هم مدرک دو ساله دیپلم و هم مدرک فوق دیپلم سه ساله تحت عنوان مدرک BLS ارایه می‌گردد. او همچنین مقالاتی را خلاصه کرده است که به بررسی برنامه‌های تحصیلی مربوطه در کشورهای هند، پاکستان، آلمان غربی و اسپانیا پرداخته‌اند. از زمان پیدایش نشریه کتابداری بین‌المللی (که در سال ۱۹۹۲ به نشریه کتابداری و اطلاع‌رسانی بین‌المللی تغییر نام داد) تا سال

۲۰۰۶، تعداد ۶۶ مقاله منتشر گردید که به بررسی وضعیت تحصیل و آموزش LIS در کشورهای در حال توسعه می‌پردازند.

بیشترین تعداد نشریات مربوط به آموزش و تحصیل در کشورهای در حال توسعه در دهه اول انتشار نشریه منتشر گردیدند ولی در دهه‌های بعدی این میزان از کاهش همیشگی برخوردار بوده است. دهه اول پس از سال ۲۰۰۰ بویژه کاهش شدید تعداد اینگونه مقالات را نشان می‌دهد. اغلب مقالات انتشار یافته در دهه اول یا بر مسایل کلی مربوط به آموزش LIS و یا شرح برنامه‌های ارایه شده در کشورهای مختلف متمرکز بوده‌اند.

تنها تعداد کمی از آنها به ارزیابی دقیق این برنامه‌ها پرداخته‌اند. اغلب مقالات مربوط به آموزش کتابداری در کشورهای خاص به مبدأ پیدایش برنامه‌ها که عمدتاً با از طریق دوره‌های کوتاه‌ارایه شده توسط یونسکو یا از طریق تلاش

دست اندکاران کتابدار در بریتانیا یا ایالات متحده بوجود آمده اند، می پردازند. از میان ۲۶ مقاله منتشر شده طی دهه ۱۹۷۰، پنج مقاله به آموزش LIS در آفریقا (که سه مورد آن مربوط به نیجریه است)، دو مقاله به جمهوری های شوروی سابق، دو مقاله به هندوستان، یکی به امریکای جنوبی و یکی به آسیای جنوب شرقی بویژه تایلند اختصاص داده شده است.

ده مورد باقیمانده از این مقالات تنها به بحث در مورد مسایل کلی آموزش LIS پرداخته اند.

در دهه ۱۹۸۰ تنها دو مقاله به بررسی در مورد آفریقا اختصاص داشته است در حالیکه این تعداد در دهه ۱۹۹۰ به هفت مقاله بالغ گردیده است.

تقریباً همین تعداد مقاله نیز به آموزش LIS در آسیای طی دهه های ۸۰ و ۹۰ پرداخته اند هر چند که سه مورد از آنها به شبه قاره هند و یک مورد نیز به چین در دهه ۱۹۸۰ اختصاص یافته و در مورد دهه ۱۹۹۰، سه مورد به چین و یک مورد به شبه قاره هند مربوط بوده است. علاقه و توجه به آموزش و تحصیل LIS طی دهه های ۸۰ و ۹۰ در کشورهای خاورمیانه ادامه یافت بطوریکه هشت مقاله تنها بر دو کشور متمرکز بودند دو مقاله در مورد ایران و یک مقاله در مورد اردن. گاه این مقالات توسط یک نفر نوشته می شد و تنها به شرح پیشرفت های بدست آمده در زمینه گسترش و توسعه آموزش LIS می پرداخت. به عنوان نمونه آقای یونس (Younis) (۲۰۰۲، ۱۹۹۲، ۱۹۸۲) سه مقاله در مورد اردن را به نگارش درآورد، آقای احمد (Ahmad) (یک مقاله (۱۹۸۲) را در مورد بحث نیاز به کتابداران آموزش دیده در بنگلادش و یک مقاله دیگر را در مورد نیاز به آموزش فناوری اطلاع رسانی در همین کشور را مؤثر بر توسعه کتابداری در سال ۱۹۷۹، آموزش کارکنان میانی کتابداری در سال ۱۹۹۱ و نیاز به آموزش کارکنان کتابخانه ها در زمینه کاربرد فن آوری اطلاع رسانی در سال ۱۹۹۶ پرداخته است.

رایج ترین موضوعاتی که این نویسندگان دست کم تا دهه ۱۹۹۰ به آن پرداخته اند عبارتند از: تأثیر تحصیلکردگان خارج از کشور در توسعه برنامه های LIS، ارتباط برنامه های تحصیلی که اغلب متکی به برنامه های الگوی غربی بودند و پایین بودن سطح کار و کتابخانه ها و در نتیجه کاهش دستمزدها و حمایت مالی دولت از آنها. بسیاری از برنامه های تحصیلی و آموزشی LIS طی دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ با انگیزه نیاز به افزایش سطح تحصیلات جمعیت این کشورها و بویژه ریشه کن سازی بیسوادی آغاز شده بودند. هندوستان یکی از اولین کشورهای در حال توسعه بوده که دوره های تحصیلی کتابداری را دایر نمود و در حقیقت از ایالات

متحده چندین فاصله ای نداشت. در سال ۱۹۱۱، یک دانشجوی فارغ التحصیل از دانشگاه ملویل دیویی اولین دوره آموزش کتابداری را در این کشور پایه ریزی نمود. رانگاناتان (Ranganathan) که در کالج لندن کتابداری خوانده بود نیز دوره های کتابداری را در سال های دهه ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ در مدرسه تأسیس کرد. در ارتباط با تاریخچه کتابداری در بنگلادش که در سال ۱۹۷۱ به استقلال رسید نیز نویسندگان مقالات از این شکایت داشتند که در دوران سلطه بریتانیا در این کشور هیچ برنامه آموزشی تدوین نگردید. بعبارت دیگر در اوایل دهه پنجاه بنگلادش در شرایط اسفبار و خفه کننده ای قرار داشت. زیرا مؤسسات کتابخانه ای و کتابداری در این کشور وجود داشتند اما از فلسفه و تکنیک کتابداری خبری نبود. توجه و نگرانی در مورد تأسیس کتابخانه ها و استقرار آموزش کتابداری اغلب با تحقق استقلال کشورها مطرح می شد. وقتی نیجریه در سال ۱۹۶۰ به استقلال رسید اولین مدرسه کتابداری خود را در دانشگاه آیبادان (Ibadan) تأسیس نمود. تا قبل از این تاریخ، اغلب کتابداران مشغول به کار در نیجریه آنباهی بودند که در بریتانیا تحصیل کرده بودند. طبق گفته

آینا (Aina) کتابداران تحصیل کرده در خارج، با این مدرسه جدید مخالف بودند. اولین ایوانز (Evelyn Evans) مدیر هیئت کتابداری در گولد کوست (Gold Coast) (امروزه غنا) اصولاً با تأسیس مدرسه کتابداری مخالف بود. او معتقد بود که اینگونه تحصیلات می بایست در بریتانیا جایی که دانشجویان امکان بازدید از کتابخانه های نمونه (model) را دارند انجام شود و اینکه دوره های کوتاه مدت تا زمان ساخته شدن کتابخانه های بیشتر کفایت می کنند. با این حال در شرایطی که کتابداران نیجریه ای طرفدار سازمان کارنیج (Carnegie) برای اعطای سرمایه لازم برای بورسیه های سالانه و اعزام دانشجویان به انگلستان و امریکا جهت تحصیل کتابداری

بودند، این سازمان اقدام به تأسیس مدرسه کتابداری در دانشگاه آیبادان (Ibadan) نمود. سازمان کارنیج (Carnegie) معتقد بود که اعزام دانشجویان به سرمایه بیشتری نیاز داشته و بعلاوه تحصیلات آنها با شرایط محلی چندین مرتبب نخواهد بود. موضوع بسیاری از مقاله های منتشره در این زمان، ارتباط برنامه تحصیلی مدارس کتابداری با شرایط کشورهای در حال توسعه بود. در یکی از مقالات یونسکو که در حمایت از تأسیس مدارس کتابداری نوشته شده بود، آقای کرسستی (Keresztesi) نویسنده مقاله به حاکمیت تفکر غربی بر برنامه های تحصیلی LIS اشاره کرده بود، با وجود این بر نیاز به شکل گیری فلسفه لازم و روشهای آژوده شده آموزشی برای ارائه خدمات اطلاع رسانی در جوامع دارای فناوری های نه چندان پیشرفته تأکید فراوان داشت. مدارس کتابداری بدون بکارگیری تئوری ها و کاربردهای LIS در شرایط محلی، در خطر الگو برداری کورکورانه از الگوهای غربی قرار داشتند. به عنوان مثال در مقاله ای که آقای بالارد (Ballard) استاد دانشکده کتابداری در دانشگاه کارولینای شمالی (North Carolina) نوشته بود همین دیدگاه مطرح می شد.

ایشان معتقد بود که کنفرانس های تحت حمایت یونسکو تأثیر چندانی بر کتابخانه های کشورهای در حال توسعه نداشته و سطح آموزشهای دانشگاهی در زمینه کتابداری در این کشورها برای پاسخگویی و همگام ماندن با رشد فرآیند اطلاع رسانی در سطح جهان کفایت نمی کرد. در کشورهای در حال توسعه باید برنامه تحصیلی در نظر گرفته شود که شامل دوره هایی برای پاسخگویی به شرایط ویژه در اینگونه کشورهای کم درآمد باشد نه اینکه صرفاً کپی برداری از برنامه های تحصیلی کشورهای پیشرفته باشد.

هاروود ویلیامز (Harvard Williams) و

آتان (Atan) در مقاله‌ای که طی آن در مورد آموزش LIS در کشورهای آسی-س-آن (ASEAN) به بحث پرداخته بودند نیز همین مسئله را عنوان کرده بودند. از نظر نویسندگان دلیل عدم وجود عناصر بومی و محلی در برنامه‌های LIS، این حقیقت بود که دامنه تحقیقات و انتشارات متمرکز بر شرایط محلی بسیار ناچیز بوده است. نبود و کمبود تحقیقات مربوط به مسایل محلی بارها و بارها به عنوان دلیل کم‌رنگ بودن محتوای محلی و بومی در دوره‌های آموزشی مطرح گردیده است.

با توجه به نقش کتابخانه‌های غربی در توسعه و پیشرفت کتابداری و آموزش LIS در کشورهای در حال توسعه تعجبی نیست که تأثیر آنها بر محتوای برنامه‌های آموزشی بسیار شگرف و عمیق می‌بود. تا چهار سال پس از تأسیس مدرسه کتابداری آیبادان (Ibadan) در سال ۱۹۶۰ در نیجریه دانشجویان همچنان ملزم به گذراندن امتحان انجمن کتابداری بریتانیا قبل از ورود به بازار کار و فارغ‌التحصیلی بودند. دانشجویان اردنی نیز به همین ترتیب با لزوم گذراندن امتحان درک مطلب انگلیسی قبل از پذیرش در برنامه آموزشی پس از فارغ‌التحصیلی که عمدتاً در دانشکده‌های انگلیسی تدریس می‌شد، مخالف بوده و ناراضی بودند. در نتیجه همین مخالفت‌ها، دانشکده بریتانیا سرانجام در سال ۱۹۸۲ منحل گردید و با این همه یافتن دانشکده‌ای که بتواند جایگزین آن گردد، دشوار بود.

کمبود اساتید واجد شرایط برای تدریس دوره‌های LIS در کشورهای در حال توسعه مسأله‌ای همیشگی بود.

هاروارد ویلیامز (Harvard Williams) و آتان (Atan) (۷۸۹۱) موضوع کمبود اساتید مجرب و واجد شرایطی که اغلب در خارج از کشور تحصیل کرده ولی با این حال فاقد تجربه در کتابخانه‌های محلی بودند را در این کشورها مورد بحث قرار داده‌اند. همین تفکر توسط کارگیو (Kargbo) (۹۹۹۱) نیز بیان گردید. ایشان از این مسئله شکایت داشتند که اساتید آموزش کتابداری در کشور سیرالیون (Sierra Leone) فاقد تجربه عملی در بخش‌های محلی بوده و از مشاغل موجود برای کتابداران بی‌اطلاع بودند. آنها قادر به تحقیق در مورد کارفرمایان بالقوه (مراجعین بالقوه) و تعیین مهارت‌های مورد نیاز آنان نبوده و تنها به دوره‌های آموزشی سنتی متکی بودند که این دوره‌ها پاسخگوی تغییرات بوجود آمده در محیط اطلاع‌رسانی نیستند.

یونس (Younis) (۲۰۰۲) نیز در زمینه کمبود معلمان مجرب در دانشگاه‌های خصوصی اردن بحث نموده است. او معتقد بود که در صورت وجود یک نظام تعیین صلاحیت برای اساتید، کیفیت آموزش LIS بهبودی خواهد یافت. انجمن‌های کتابداری در توسعه و پیشرفت آموزش‌های LIS نقش مهمی دارند. زیرا آنها اغلب مسئولیت برگزاری دوره‌های کوتاه مدت برای کارکنان تحصیل‌نکرده کتابخانه‌ها را بر عهده دارند. در مقاله‌ای که به مقایسه آموزش کتابداری در تونس و اردن می‌پردازد، اشاره

گردیده است که حاکمیت استعمار تأثیر بسزایی در شکل‌گیری انجمن کتابداری در اردن آنها در دوره‌های اولیه داشته و در این میان نبود چنین الگویی در زمان حاکمیت فرانسه منجر به فقدان چنین انجمن‌هایی در تونس گردیده است. این مسئله در تونس بر پیشرفت این حرفه تأثیر سوء باقی گذاشت. هاروارد ویلیامز و آتان (۱۹۸۷) معتقد بودند که وجود یک انجمن کتابداری قدرتمند می‌تواند تأثیر مثبتی بر سیاست‌های دولت در بخش کتابخانه‌ها و آموزش کتابداری داشته باشد.

اگرچه کسب شیوه‌های آموزش کتابداران در خانه، قدمی مهم در پیشرفت حرفه کتابداری بود اما هنوز تا کسب موقعیت حرفه‌ای، راه زیادی باقی مانده بود. به عنوان مثال در نیجریه انتشار مقاله‌ای در سال ۱۹۵۶ باعث گردید تا کتابداران به موقعیتی غیرحرفه‌ای دست پیدا کنند و در سال ۱۹۷۴، کتابداران دانشگاه به موقعیتی که یک درجه از معلمان پایین تر بود، رسیدند. در نتیجه این تنزل، میزان ثبت نام در مدارس کتابداری تقریباً به نصف رسید در حالیکه این میزان از اوایل دهه ۱۹۷۰ دارای رشدی مستمر بود. پایین بودن موقعیت شغلی کتابداران در کلیه مقاله‌های IILR، موضوعی همواره مورد توجه بوده است. کاهش دستمزد کتابداران در پی تنزل موقعیت آنها باعث کاهش ثبت نام در برنامه‌های LIS و نیز کاهش بودجه دولت برای توسعه کتابخانه‌ها گردید. اوچای (Ochai, ۱۹۸۷) استدلال می‌کند که در دوران افت اقتصادی حمایت از مؤسسات عمومی برای دولت دشوار بوده است و این موضوع در اغلب کشورهای در حال توسعه صدق می‌کرد. با توجه به اولویت‌های دولت در پیشبرد و توسعه اقتصاد محلی و ریشه‌کن‌سازی بیماری‌های همگانی، بخوبی می‌توان فهمید که چرا کتابخانه‌ها که از احترام و منزلت بالایی برخوردار نبودند و از حمایت دولت بهره‌چندانی نداشتند.

تا پایان دهه ۱۹۸۰، جهت‌گیری مقاله‌ها شکل دیگری بخود گرفت. گسترش فن‌آوری‌های جدید ارتباطات و اطلاع‌رسانی (ICT)، فرآیند جهانی‌سازی و مطرح شدن جامعه اطلاع‌رسانی باعث گردید تا آموزش LIS مأموریتی جدید یابد و آن کمک به کتابداران برای ورود به عرصه و عصر جدید اطلاع‌رسانی بود. محمد (Mohamed) (۲۸۹۱) در مقاله خود در مورد آموزش LIS در مالزی بحث خود را در چارچوب تز دانیل بل (Daniel Bell) در مورد جامعه فراصنعتی قرار داد.

طبق ادعای او، جامعه، دانش و اطلاع‌رسانی را جایگزین مدیران سنتی می‌کرد. او تأکید داشت که آموزش LIS می‌بایست بر شکل‌گیری فرهنگ مدیریت متمرکز باشد تا فارغ‌التحصیلان بتوانند مراکز اطلاع‌رسانی را دایر کنند که باعث دسترسی مردم به اطلاعات مورد نیاز آنها در جامعه اطلاع‌رسانی گردد. بسیاری از مقالات این دوره خواستار گنجاندن دوره‌های کاربری کامپیوتر بودند احمد (Ahmad) (۱۹۹۶)، آینا (Aina, ۱۹۹۱)، بوی (Boye, ۱۹۹۱)، گوپتا (Gupta, ۱۹۹۳)، رایووبابو (Rao Babu, ۱۹۹۰)

یونس (Younis, ۱۹۹۲).

اغلب آنها معتقد بودند که به فناوری‌های اطلاع‌رسانی در برنامه‌های LIS چندان پرداخته نشده است. با این حال آنها به این نکته نیز اشاره داشتند که تنها تعداد اندکی از مدارس از بضاعت کافی برای استفاده از کامپیوتر در کلاس‌ها برخوردار بوده و فاقد معلمان واجد شرایط برای تدریس آن هستند. چودری (Chaudhry) در مقاله ص ۲۰۲ خود در مورد برنامه‌های درسی در آسیا، بر مسئله نیاز به آموزش کامپیوتر اینگونه تأکید می‌کرد: پیشرفت و گسترش ریز کامپیوترها و کاهش قیمت، آنها را به انتخابی جالب برای کشورهای آسیایی تبدیل کرده است. این امکان باید در برنامه‌های درسی مدارس کتابداری منعکس گردد.

اگرچه مقالات متعددی در مورد وضعیت آموزش LIS در آسیا وجود داشت و عمدتاً مربوط به شبه‌قاره هند بودند اما تنها تعداد بسیار اندکی از آنها در مورد وضعیت چین تا دهه ۱۹۹۰ نوشته شده‌اند. در این کشور نیز اولین مدرسه کتابداری همانند هند و افریقا توسط یک آمریکایی بنام الیزابت وود (Elizabeth Wood) که مدرسه کتابداری بون (Boone) را در سال ۱۹۲۹ در ووهان (Wuhan) افتتاح نمود، گشایش شد. تا سال ۱۹۸۹، تعداد ۴۵ مؤسسه در سطح متوسطه وجود داشتند که به پرسنل کتابدار در چین آموزش می‌دادند.

با این حال تنها ۲۵ درصد از پرسنل شاغل در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مدارج حرفه‌ای خود را به اتمام رسانده بودند. اصلاحات مختلفی که در بازار کار آزاد صورت می‌گرفت نیز منجر به رشد و جهانی شدن اقتصاد چین می‌گردید که بر حرفه LIS نیز تأثیرگذار بود. تا اواسط دهه ۱۹۹۰، زیایوینگ (Xiaoying, ۱۹۹۷) در مقاله خود نوشت که چین دیگر به پرسنل حرفه‌ای برای کار در کتابخانه‌ها نیاز نداشتند و بلکه به پرسنل اطلاع‌رسانی برای کار در شرایط اقتصاد نوین نیاز داشت.

فارغ‌التحصیلان جدید عمدتاً به کار در شرکت‌های جدیدتری که در بخش خصوصی و صنایع موجود آمده و دستمزد‌های بیشتری پرداخت می‌کردند، علاقمند بودند. دوره‌های علوم اطلاع‌رسانی نظیر مدیریت اطلاع‌رسانی، فناوری کاربردی اطلاع‌رسانی، پردازش و دسترسی به اطلاعات، ارتباطات و مخابرات بیش از دوره‌های سنتی کتابداری که بر گردآوری و چاپ منابع متمرکز بودند با اقتصاد جدید همخوانی و ارتباط داشتند.

در پاسخ به این تغییر نگرش، نام بخش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه پکن به دپارتمان مدیریت اطلاع‌رسانی تغییر پیدا کرد. طبق گفته جین (Jin) در سال ۱۹۹۹، حالیکه بیش از ۹۰ درصد فارغ‌التحصیلان برنامه‌های LIS در ایالات متحده به دنبال مشاغل مرتبط در رشته کتابداری بودند،

فارغ‌التحصیلان چینی مشاغل دیگر در بازار اطلاع‌رسانی را ترجیح داده و بیش از نیمی از آنها در خارج از کتابخانه‌ها مشغول به کار می‌شوند.

خلاصه مقالات طرح شده در این شماره (نشریه کتابداری و اطلاع رسانی بین المللی)

بجای اشتغال در مؤسسات آموزشی، بدنبال اشتغال در بخش خصوصی باشند. یکی از مشکلات مطرح در تدوین برنامه های درسی LIS عدم دسترسی به فهرست مشاغل مرتبطی است که به کمک آن می توان این برنامه ها را تعریف نمود. مقاله دیزو (Diso) و نیوکو (Njoku) نیز بر نیاز به انجام تحقیقات مرتبط و برنامه های درسی تأکید دارد.

این مقاله به مقایسه چهار برنامه دانشگاهی LIS در نیجریه پرداخته و ضمن اشاره به ضعف های آنها پیشنهاداتی را برای بهبود برنامه درسی آنها مطرح می سازد. طبق گفته نگارندگان این مقاله تأکید برنامه های LIS بر مدیریت رسانه های چاپی است. کاربرد اطلاعات برای توسعه جوامع روستایی و بیسواد نیازمند ارایه اطلاعات به شیوه ای است که بتواند مؤثر واقع شود.

علیرغم رشد جهانی سازی در اقتصاد، نویسندگان مقاله معتقدند که برنامه های متمرکز بر افزایش دسترسی به اطلاعات در جوامع روستایی باید بر جهانی سازی خدمات اطلاع رسانی تفوق و رجحان داشته باشد.

مقاله مامو (Mammo) به تحلیل برنامه های LIS در اتیوپی و رضایت فارغ التحصیلان و کارفرمایان آنها از این برنامه ها می پردازد. نگارنده اظهار می دارد که در حالیکه دست اندرکاران LIS می توانند نقشی پیشرو در توسعه جامعه اطلاع رسانی در اتیوپی ایفا کنند ولی آنها فاقد مهارت های مربوط به کاربری فناوری

اثبات مرتبط بودن حرفه LIS با آن فراهم می آورد. اگرچه کتابخانه های دولتی بازمانده از رژیم گذشته کانون تمرکز سفیدپوستان طبقه متوسط شمرده می شدند اما دولت فعلی بنا به گفته نویسندگان مقاله، کتابخانه ها را به عنوان وسیله ای مقرون به صرفه برای ایجاد تحول در جامعه هم از نظر اقتصادی و هم اجتماعی تلقی می نمایند.

با این حال مسأله مربوط به کتابداری که هنوز نقش راهبردی و حمایت از کتابخانه را به عنوان منبعی کلیدی برای توسعه و مردمی سازی کشور بر عهده نگرفته اند، به قوت خود باقی است.

در این رابطه نظام آموزشی LIS بیشترین کاستی را دارد، زیرا مهارت های لازمی که به کتابداران اعتماد بنفس کافی می دهد، در اختیار آنان قرار نداده است.

علیرغم دیدگاه اغلب نگارندگان مقالات مبنی بر اینکه دست اندرکاران LIS می توانند نقشی پویا در توسعه جامعه آفریقا ایفا کنند، برای ارایه ابزارهای لازم در این امر تلاش هماهنگ مورد نیاز است.

تحلیل گانگی (Gathegi) و مواتی (Mwathi) در زمینه برنامه های دانشگاهی و پیش دانشگاهی LIS در کنیا نشان می دهد که این برنامه ها همچنان منعکس کننده نیازهای مربوط به دهه ۸۰ هستند و تمرکز آنها باید بر ارایه خدمات اطلاع رسانی برای کمک به توسعه اقتصادی کشور با تأکید بر ارایه خدمات ICT باشد. بعلاوه آنها تأکید می کنند که دانشجویان باید

اگرچه بسیاری از موضوعات مطرح شده در شماره های گذشته در این شماره ویژه مطرح شده اند، اما تأکید اصلی در آن تغییر نموده است و اگرچه تعیین برنامه های درسی مرتبط با شرایط محلی هنوز هم دغدغه اصلی بشمار می آید اما کانون توجه به سمت پیدایش فارغ التحصیلانی متمایل شده است که بتوانند به مدیریت منابع و خدماتی که به توسعه اجتماعی و اقتصادی جامعه کمک می کند، پردازند.

با فرآیند جهانی سازی، و منافع حاصله از فن آوری اطلاعات (ICT) دسترسی و کاربرد اطلاعات بیش از پیش اهمیت یافته است. نگارندگان مقالات مطرح شده در این شماره بارها به این نکته اشاره می کنند که کتابداران و دیگر دست اندرکاران اطلاعات و اطلاع رسانی باید برای تضمین اینکه جوامع آنها امکان حداکثر استفاده از این منابع را یافته و به پیشرفت اقتصادی مردم خود کمک کنند، زمام امور را در دست گیرند. مقاله نوشته شده توسط ناسمینی (Nassebeni) و آندروود (Udenwood) تأکید دارد که سیاست های LIS باید در جهت حمایت از اهداف توسعه ای در آفریقای جنوبی حرکت کند.

این نویسندگان معتقدند که توسعه آموزش LIS در آفریقای جنوبی بخشی از تغییرات و تحولاتی است که پس از انتخابات مردمی سال ۱۹۹۴ که به منظور تصحیح و رفع نابرابریهای اجتماعی در دوره آپارتاید انجام شد، می باشد. از آنجا که تحقق اطلاع رسانی موضوع اصلی در راهکارهای دولت برای توسعه اجتماعی اقتصادی دولت است، این امر فرصتی را برای

اطلاعات برای استفاده از آن هستند. پایان یافتن برخی برنامه‌های LIS و جایگزینی برنامه‌هایی که صرفاً بر فناوری متمرکز هستند بجای آنها کمکی به حل مشکل ننموده است، زیرا با وجود اینکه فارغ‌التحصیلان، به مهارت‌های IT دست یافته‌اند، اما برای انجام فعالیت‌های موثر در کتابخانه‌ها هنوز فاقد دانش لازم در سازماندهی، گردآوری و توسعه اطلاعات هستند. طبق این تحقیق هم کارکنان و هم کارفرمایان از سطح آموزش LIS ناراضی هستند. در یکی از مدارج کارشناسی کتابخانه و علوم اطلاع‌رسانی که در دانشگاه جیمما (Jimma) آرایه می‌شود، مسایل بسیاری از شرکت‌کنندگان در این تحقیق پاسخ داده می‌شود.

با آرایه مقاله منیگبتو (menigbeto) در باره وضعیت دو کشور بنین و سنگال خلاء مربوط به درک آموزش‌های LIS در آفریقای فرانسوی زبان مرتفع گردیده است. مسایل این دو کشور همانهایی است که در اغلب کشورهای آفریقایی می‌بینیم ولی در واقع می‌توان گفت که مسایل آنها در مقایسه با اقتصادهای بزرگتری مثل نیجریه، کنیا و آفریقای جنوبی شدیدتر است. نگارنده اشاره می‌کند که آموزش LIS در این کشورها از کمبود رشته‌هایی رنج می‌برد که می‌توانند به فارغ‌التحصیلان در کار با فن‌آوری اطلاعات و استفاده از محصولات جدیدی مثل نرم‌افزار مدیریت داده‌ها و کتابشناسی برای مدیریت اطلاعات کمک کنند. آزمایشگاه‌های رایانه‌ای، امکانات و نیز تعداد آموزگاران برای به روز ماندن در عرصه پیشرفت‌های فناوری اطلاعات کافی نیست.

مقاله آلبرایت (Albright) و کاوویا (Kawooya) به بررسی کل بخش ساهارایی (Saharan) آفریقا پرداخته و بطور خلاصه به کمبودهای آموزش LIS که در جاهای دیگر نیز ذکر شده از جمله نبود منابع اطلاعاتی منطبق با فرهنگ مردم و کمبود تحقیقات مربوط به نیازهای ویژه اطلاع‌رسانی و محیط کشورهای آفریقایی پرداخته است. نویسندگان این مقاله نظام آموزش LIS را در ساختار و چارچوب اهداف توسعه هزار سوم (MDG's) که توسط سازمان ملل تعیین گردیده ارزیابی می‌نمایند. از نظر آنها آموزش LIS باید در جهت کسب این اهداف که شامل ریشه‌کن‌سازی فقر، کاهش مرگ و میر کودکان و بهبود بهداشت مادر و کودک نیز می‌شود، حرکت کند. دسترسی محدود به اطلاعات مانعی است در برابر بهبود بهداشت و مراقبت در کشورهای در حال رشد. نبود مشارکت دست‌اندرکاران اطلاع‌رسانی در بحران ایدز بویژه در مبارزه با HIV در اوگاندا به عنوان یک مورد خاص

در این مقاله مطرح می‌شود. نویسندگان اینطور نتیجه‌گیری می‌کنند که با تعریف و استقرار خدمات اطلاع‌رسانی در برنامه‌های سازمان ملل (MDG) و ایفای نقش راهبردی در انتشار اطلاعات مربوط به HIV و ایدز، این حرفه بطور کلی شکلی مرتبط با این برنامه‌ها پیدا نموده و نهایتاً به منزلتی که تاکنون از آن بی‌بهره بوده، دست می‌یابد. پاسخ و واکنش عمومی نسبت به ضعف امکانات آموزشی و پرسنل خبره در آفریقا آن بوده است که دانشجویان بناچار، تحصیل در خارج از کشور را مدنظر قرار دهند و این امر باعث فرار مغزهایی از آفریقا گردیده است که کار در خارج از کشور را به بازگشتن به مشاغل کم درآمد در کشورهای خود ترجیح می‌دهند. بریتز (Britz)، لور (Lor) و بوتما (Botma) راه حلی را مطرح می‌کنند که این فرار مغزها را به قرار مغزها میبدل می‌سازد. آنها همکاری میان دانشگاه‌های آفریقای جنوبی و ایالات متحده و آرایه امکان شرکت کردن دانشجویان منتخب در دوره‌های آرایه شده توسط چندین دانشگاه بصورت اینترنتی یا حضوری را پیشنهاد نمودند. در این برنامه‌ها دانشجویان فرصت بازدید از دانشگاه‌های آمریکایی را ظرف چند هفته اقامت خود در طول دوره خواهند داشت. اما خود برنامه آموزشی در دانشگاه پرتوریا (Pretoria) متمرکز خواهد بود. دانشجویان با این روش قادر به گرفتن دوره‌های خواهند بود که هنوز در آفریقا موجود نیست. علاوه بر این مطمئن خواهند بود که آموزش در محیطی آفریقایی و مرتبط با شرایط آفریقا انجام می‌پذیرد.

برای توسعه و پیشرفت دست‌اندرکاران LIS در جمهوری دومینیکن (Dominican) نیز همین شیوه پیشنهاد می‌شود. مندز (Mendez) و مونتر (Montero) آموزش و تحصیل LIS را در دومینیکن بررسی نموده و علاوه بر آگاهی از محتوای آموزش به بررسی تطبیق برنامه‌ها با آنچه که روی کاغذ منعکس گردیده است، پرداختند. این نگارندگان همانند دیگران بر اهمیت نقش کتابخانه‌ها و دیگر خدمات اطلاع‌رسانی در توسعه و پیشرفت یک جامعه اطلاع‌رسانی، کاهش فقر و پیشبرد توسعه مستمر تأکید دارند. از آنجا که تلاش‌های فراوانی برای آرایه برنامه‌های LIS در این کشور صورت پذیرفته است، نگارندگان مقاله معتقدند که برنامه ترکیبی (بخشی حضوری بخشی غیرحضوری) که هم‌اکنون توسط دانشگاه پورتوریکو (Rico Puerto) ارائه می‌شود، بهترین انتخاب برای این کشور کوچک است. اگرچه توسعه آموزش کوتاه مدت همچنان برای افزایش سطح مهارت در شرایط ویژه از محبوبیت زیادی برخوردارند.

ولش (Welch) و مورای (Murray) برنامه آموزشی خاصی را شرح می‌دهند که در استرالیا آغاز و برای آموزش پرسنل یکی از مراکز تازه تأسیس در مرکز منابع یادگیری در دانشگاه چان تو (Can tho) واقع در ویتنام آرایه گردید. این مقاله به چالش‌ها و آرایه آموزشی در این دوره اشاره می‌کند با این امید که این دوره‌ها فرایند حرکت از سوی فرهنگ متکی بر کتابخانه‌های چاپی را به فرهنگ غنی تر منابع الکترونیکی تسهیل سازد. مهمترین چالش مطرح شده در این دوره آموزشی، استفاده از الگوی غربی برنامه‌های درسی LIS در ساختار یک کشور در حال توسعه است. طبق گفته نگارندگان اینگونه برنامه‌های آموزشی نباید تنها انتقال اطلاعات باشد بلکه باید مفاهیم و گویش‌ها را نیز در آن بتوان در ساختار و شرایط جامعه تعبیر و بیان نمود. هیچ‌کدام فاصله گرفتن از مقالات مطرح شده در این شماره به نقش کتابخانه‌ها در ارتقاء و پیشبرد اهداف فرهنگ ملی بجای اهداف توسعه اقتصادی در چارچوب و روال غلبه بر میراث سلطه روسیه بویژه در کتابخانه‌های اکراین، اشاره می‌کند. طبق گفته هگ (Haigh) در زمان قبل از جدایی اکراین از شوروی، اتحاد جماهیر شوروی دارای یکی از پیشرفته‌ترین شبکه‌های کتابخانه‌ای جهان با شعبات مختلف در سرتا سر جمهوری‌های آن زمان بوده است. با سقوط شوروی سابق در اوایل دهه ۹۰، کتابخانه‌ها ضمن از دست دادن بودجه دولتی و عدم ارتباط با شرایط سیاسی جدید روبه‌رو نهادند. این مسئله به دلیل چالش‌ها و مشکلات اقتصادی فراوانی اتفاق افتاد که جمهوری‌های تازه استقلال یافته در نظام جدید با آن روبرو شدند. هگ (Haigh) به این موضوع اشاره می‌کند که در اکراین تازه استقلال یافته، مهمترین چالش برای کتابخانه‌ها، ارتقاء زبان و فرهنگ اکراینی است.

با این حال همانند دیگر ملت‌های در حال توسعه، حرفه کتابداری در اکراین نیز از کمبود دستمزد، نبود حمایت و در نتیجه بی‌علاقگی جوانان به اخذ مدارک LIS، رنج می‌برد. با این حال در برنامه‌های جدید LIS، عناصر اطلاع‌رسانی IT نیز به برنامه‌های درسی اضافه گردیده و کتابخانه‌ها رفته رفته خود را جزئی از جامعه علمی و رابط اصلی میان تولید علم و دسترسی مردم به آن بحساب می‌آورند. هگ در پایان اظهار امیدواری می‌کند که دانشجویان به حرفه‌ای متصل گردند که برای پیشرفت و توسعه فرهنگ و مؤسسات اطلاع‌رسانی و فرهنگی به عزم و اراده مردم اکراین متکی است.

نتیجه‌گیری

در نتیجه بی‌علاقگی دانشجویان مستعد به تغییر این حرفه، رنج می‌برند. این مسئله به مسئله مرغ و تخم مرغ که راه حل فوری ندارد شبیه است. اما ایفای نقش راهبردی توسط دست‌اندرکاران LIS به منظور شناخت مسایل و تصمیم‌گیری در مورد نحوه حمایت از LIS از داخل و خارج شناسی خوبی را برای مرتبط شدن با فرایند پیشرفت کشور و کسب منزلت لازم به آن می‌دهد. متخصصان و دست‌اندرکاران LIS در غرب باید تمام توان خود را برای تحقق این امر بکار بندند.

مقالات مطرح شده در این شماره ویژه نشان می‌دهد که دست‌اندرکاران و متخصصان LIS در کشورهای در حال توسعه بخوبی از مشکلات و معضلات حاکم بر این حرفه آگاه هستند. افزایش اهمیت اطلاعات در جامعه جهانی باعث گردیده تا افرادی که در زمینه مدیریت و آرایه دسترسی به اطلاعات آموزش دیده‌اند برای ایجاد آگاهی‌های لازم برای پیشرفت کشورهای در حال توسعه بشدت مورد نیاز باشند. با این حال برنامه‌های LIS همچنان از نبود حمایت اقتصادی دولت و